กรมควบคุมโรค
สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 9 จังหวัดนครราชสีมา

E-ISSN 2673-0669

วารสารวิชาการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 9 จังหวัดนครราชสีมา

Homepage : https://he02.tci-thaijo.org/index.php/ODPC9
ปีที่ 29 ฉบับที่ 3 (มิถุนายน – กันยายน 2566) หน้า [19-34]

สภาพแวดล้อมการทำงาน ความเสี่ยงทางสุขภาพ และคุณภาพชีวิตของแรงงานสูงอายุนอกระบบ ตำบลหนองงูเหลือม อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

Working Conditions, Health Risks and Quality of Life Among Informal Older Workers in Nong Ngu-Leam Sub-district, Chaloem Phrakiat District, Nakhon Ratchasima Province

วิทชย เพชรเลียบ[1*], สุดา หันกลาง[2], พจนีย์ พุฒนา[1], กัญนิกา อยู่สำราญ[1], ศรีสกุล ชนะพันธ์[1] และพานิช แก่นกาญจน์[1]
Witchaya Phetliap[1*], Suda Hanklang[2], Potjanee Putna[1], Kannika Yoosamran[1], Srisakul Chanaphant[1], Panich Keankarn[1]

[1]คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
[1]Faculty of Public Health, Vongchavalitkul University
[2]คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
[2]Faculty of Nursing, Vongchavalitkul University

*Corresponding author: witchaya_phe@vu.ac.th
(Received: Dec 14, 2022 / Revised: Mar 23, 2023 / Accepted: May 8, 2023)

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงพรรณนานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมการทำงาน ความเสี่ยงทางสุขภาพและคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบ จำนวน 120 คน ตำบลหนองงูเหลือม อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 70.8 จบการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา ร้อยละ 60.8 ลักษณะการทำงานที่พบมากที่สุด ได้แก่ งานด้านการเกษตร ร้อยละ 36.7 กลุ่มตัวอย่างเกินกว่าครึ่งได้รับค่าจ้างเป็นรายวัน ร้อยละ 51.7 ส่วนใหญ่มีการใช้อุปกรณ์คุ้มครองความปลอดภัยส่วนบุคคล ร้อยละ 94.2 ความเสี่ยงที่พบมากที่สุดจากการทำงานได้แก่ การสัมผัสความร้อนจากการทำงาน ร้อยละ 42.5 มีการทำงานด้วยท่าทางซ้ำ ๆ ตลอดเวลา/บ่อยครั้ง ร้อยละ 39.2 และมีรายได้หรือค่าตอบแทนที่ไม่แน่นอน ร้อยละ 32.5 การเจ็บป่วยจากการทำงาน พบว่า มีการประสบอุบัติเหตุจากการทำงาน ร้อยละ 48.3 มีอาการปวดต้นคอและปวดไหล่ ร้อยละ 41.7 ด้านระดับคุณภาพชีวิต พบว่า คะแนนเฉลี่ยรวมของคุณภาพชีวิต เท่ากับ 3.3 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.7) กลุ่มตัวอย่างเกินครึ่งมีคุณภาพชีวิต โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 54.2

จากผลการศึกษานี้แสดงถึงสภาพการทำงานกับคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบที่ยังมีประเด็นต้องการพัฒนา ดังนั้น บุคลากรด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้องควรต้องให้ความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมการทำงาน และคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบวัยสูงอายุ เพื่อส่งเสริมให้แรงงานกลุ่มนี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป

คำสำคัญ: สภาพแวดล้อมการทำงาน, ความเสี่ยงทางสุขภาพ, คุณภาพชีวิต, แรงงานสูงอายุนอกระบบ

Abstract

The objective of this descriptive study was to assess the working environment, health risks, and quality of life among 120 informal older workers in Nong Ngu-Leam Sub-district, Chaloem Phrakiat District, Nakhon Ratchasima Province. The participants were selected through multi-stage random sampling, and data were collected using a validated questionnaire. Descriptive statistics were employed for data analysis. The results revealed that the majority of participants were female (70.8%), and 60.8% had completed primary school education. The primary occupation for most workers was agriculture, accounting for 36.7% of the sample. Daily wages were received by more than half of the workers (51.7%), and approximately 94.2% reported using personal protective equipment. During work, 42.5% of participants experienced accidents, 39.2% reported working with repetitive or frequent gestures, and 32.5% faced uncertainty regarding income or compensation. Regarding work-related illnesses, 48.3% of participants had experienced accidents at work, and 41.7% reported neck and shoulder pain. In terms of quality of life, the mean score was 3.3 (standard deviation of 0.7), with 54.2% of workers having a moderate quality of life. The findings suggest that there are several areas in the working conditions and quality of life of informal older workers that require improvement. Health workers involved in the care of this population should pay special attention to their working conditions, environment, and overall well-being to promote a better quality of life for them.

Keywords: Working Environment, Health Risks, Quality of Life, Informal Older Workers

บทนำ

แรงงานนอกระบบ หมายถึง บุคคลที่ทำงานโดยไม่ได้รับความคุ้มครองและไม่มีหลักประกันจากการทำงาน[1] มีรูปแบบการทำงานด้วยกิจการขนาดเล็ก หรือเป็นลักษณะของธุรกิจในครัวเรือน หรือเป็นแรงงานอิสระที่ทำกิจกรรมเพื่อความอยู่รอด[2] จากการสำรวจข้อมูลแรงงานนอกระบบในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2564 พบว่า มีแรงงานกลุ่มนี้อยู่ถึง 19.6 ล้านคน หรือร้อยละ 52.0 จากผู้มีงานทำทั้งหมด 37.7 ล้านคน พบแรงงานสูงอายุที่ทำงาน จำนวน 4.9 ล้านคน และเป็นแรงงานสูงอายุที่ทำงานนอกระบบจำนวน 4.3 ล้านคน (กว่าร้อยละ 85)[3] ตามคำนิยามขององค์การสหประชาชาติ กำหนดไว้ว่า ประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปสัดส่วนเกินร้อยละ 10 หรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ ถือว่าประเทศนั้นได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ[4] ด้วยเหตุนี้ แรงงานสูงอายุจึงมีมากขึ้นตามไปด้วย แรงงานสูงอายุโดยทั่วไปกำหนดไว้ที่อายุ 45 ปีขึ้นไป[5] นิยามขององค์การอนามัยโลก แรงงานอายุ 45 ปีขึ้นไป คือ วัยแรงงานสูงอายุ[6] ทั้งนี้เนื่องจากโดยทั่วไปคนเราจะมีสมรรถนะร่างกายสูงสุดที่ประมาณ 25 ปี และจะคงตัวอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง จนกระทั่งเสื่อมถอยลงที่อายุประมาณ 40 – 50 ปี ดังนั้น หากจะยึดตามความเสื่อมของสภาพร่างกายแล้วก็จะประมาณการได้ว่าคนเราจะเริ่มเข้าสู่วัยสูงอายุเมื่อประมาณ 45 ปีขึ้นไป[7] ช่วงอายุนี้เป็นช่วงวัยกลางคนและเปลี่ยนเข้าสู่วัยชรา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ที่มีแรงงานสูงอายุทำงานอยู่มากเป็นอันดับหนึ่ง และจังหวัดนครราชสีมา มีประชากรมากเป็นอันดับหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็นอันดับสองของประเทศ แรงงานนอกระบบในชุมชนมีอยู่จำนวนมากและประสบปัญหาความเสี่ยงจากการทำงานของแรงงานนอกระบบสูงอายุไม่ต่างจากแรงงานนอกระบบประเภทอื่นๆ[8] โดยพื้นที่ตำบลหนองงูเหลือมเป็นชุมชนชนบท ตั้งอยู่ในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา มีประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้อาจมีความเสี่ยงอันตรายจากการทำงานได้ แรงงานนอกระบบมีความเสี่ยงทางสุขภาพที่จะเกิดโรคหรือการบาดเจ็บจากการทำงานสูง เนื่องมาจากลักษณะงานที่ต้องสัมผัสสิ่งคุกคามที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพต่าง ๆ เช่น ทางด้านเคมี (สารเคมีทางการเกษตร) ทางด้านชีวภาพ (เชื้อโรคต่าง ๆ) ทางด้านกายภาพ (แสง ความร้อนต่าง ๆ) และด้านจิตวิทยาสังคม (ความเครียดต่าง ๆ) เป็นต้น[9]

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับปัญหาด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยซึ่งเป็นปัญหาหลักของแรงงานนอกระบบ พบว่า มีความเสี่ยงต่อสุขภาพในการทำงานในระดับสูง เช่น ด้านพฤติกรรมความปลอดภัยในการทำงาน พบถึงร้อยละ 57.0 มีสภาพการทำงานมีปัญหาต่อสุขภาพ เช่น การยกของหนัก หรือทำงานในท่าทางที่ทำให้เกิดอาการปวดเมื่อย บริเวณที่ทำงานมีฝุ่นละออง เป็นต้น[10] และแรงงานส่วนใหญ่มีอายุ 45-60 ปี มีสภาพแวดล้อมในการทำงานและการบาดเจ็บจากการทำงานที่พบมากที่สุดคือ การทำงานในสภาพอากาศที่ร้อน (ร้อยละ 71.5) และการบาดเจ็บจากของมีคม (ร้อยละ 92.3)[11] แรงงานนอกระบบมีทัศนคติเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 89.0)[12] สำหรับด้านคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ มีการศึกษาพบว่าแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 78.9 และมีการศึกษาคุณภาพชีวิตรายด้านของแรงงานนอกระบบ พบว่า แรงงานมีคุณภาพชีวิตด้านร่างกายที่ดี เพียงร้อยละ 37.7 รองลงมาด้านสิ่งแวดล้อม และสัมพันธภาพทางสังคม[13] ทั้งนี้ ปัจจุบันยังมีการศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบค่อนข้างจำกัด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสถานการณ์ความเสี่ยงจากการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบ

ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมการทำงาน ความเสี่ยงทางสุขภาพ ตลอดจนคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำไปสู่การส่งเสริมสุขภาพและป้องกันความเสี่ยงจากการทำงาน โดยมุ่งประเด็นเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตแรงงานสูงอายุนอกระบบ ซึ่งเป็นแรงงานสำคัญของประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบ ตำบลหนองงูเหลือม อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาความเสี่ยงทางสุขภาพจากการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบ ตำบลหนองงูเหลือม อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบ ตำบลหนองงูเหลือม อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาแบบภาคตัดขวาง (Cross – sectional descriptive study)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ แรงงานสูงอายุนอกระบบ ต.หนองงูเหลือม อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.นครราชสีมา ทั้งเพศหญิงและชาย ที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไป อาศัยและประกอบอาชีพในชุมชนไม่น้อยกว่า 6 เดือน จำนวน 170 คน กำหนดขนาดตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของ Krejcie และ Morgan[14] ได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 118 ราย เพิ่มจำนวนตัวอย่างเพื่อทดแทนในกรณีที่ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน ร้อยละ 3 ทำให้ได้ขนาดตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้เท่ากับ 120 คน ผู้วิจัยทำการสุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stages random sampling) ดังนี้ เลือกหมู่บ้านทั้งหมดในชุมชน ต.หนองงูเหลือม ที่จะเข้าเก็บข้อมูลวิจัย จำนวน 15 หมู่บ้าน แบ่งสัดส่วนเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้หมู่บ้านละเท่า ๆ กัน จำนวนหมู่บ้านละ 8-9 คน หลังจากนั้นสุ่มอย่างง่ายเพื่อเลือกคุ้มที่จะเข้าเก็บข้อมูล จำนวนหมู่บ้านละ 3 คุ้ม สุ่มแรงงานสูงอายุนอกระบบคุ้มละ 3 คน หากในคุ้มนั้น ๆ ไม่พบแรงงานนอกระบบสูงอายุ ให้สุ่มคุ้มใหม่แทน และสุดท้ายสุ่มแรงงานสูงอายุนอกระบบอย่างง่ายในแต่ละคุ้มให้ได้ตามจำนวนที่ต้องการ ซึ่งการสุ่มทุกขั้นตอนรวมกันจะได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 120 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม เดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม พ.ศ. 2564

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้การศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง มีการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้ออยู่ในช่วง 0.67-1.00 โดยนำเอาแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ราย แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น ในส่วนของแบบสอบถามสภาพแวดล้อมการทำงาน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.82 แบบสอบถามความเสี่ยงทางสุขภาพ/อาการเจ็บป่วยจากการทำงาน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.70 และแบบสอบถามคุณภาพชีวิตในการทำงาน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.78 ซึ่งแบบสอบถามในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยข้อมูล 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย ข้อมูลเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา โรคประจำตัว อาชีพ อายุการทำงาน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ความเพียงพอของรายได้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว การได้รับค่าจ้างของการทำงาน ระยะเวลาการทำงานต่อสัปดาห์ ระยะเวลาการ

ทำงานต่อวัน ลักษณะคำถามแบบให้เลือกตอบ (Check list) และแบบปลายเปิดให้เติมคำในช่องว่าง

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามสภาพแวดล้อมในการทำงาน ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนการประมาณค่า (rating scale) 3 ระดับ ได้แก่ มีการทำงานที่สัมผัสความเสี่ยงนั้น 1) ตลอดเวลา/บ่อยครั้ง 2) นาน ๆ ครั้ง และ 3) ไม่เคย ประกอบด้วยคำถาม 6 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ เคมี การยศาสตร์ ชีวภาพ จิตสังคม และด้านสภาพการทำงาน จำนวน 20 ข้อ

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความเสี่ยงทางสุขภาพ/การเจ็บป่วยจากการทำงาน ลักษณะคำถามแบบให้เลือกตอบ (Check list) ว่ามีประวัติ/ประสบการณ์เจ็บป่วยนั้น ๆ หรือไม่ มี 2 ตัวเลือก ได้แก่ 1) มี 2) ไม่มี ประกอบด้วยข้อคำถาม 6 ด้าน ได้แก่ 1) การประสบอุบัติเหตุจากการทำงาน 2) การเจ็บป่วยจากปัจจัยอันตรายด้านกายภาพ 3) การเจ็บป่วยจากปัจจัยอันตรายด้านเคมี 4) การเจ็บป่วยจากปัจจัยอันตรายด้านการยศาสตร์ 5) การเจ็บป่วยจากปัจจัยอันตรายด้านชีวภาพ 6) การเจ็บป่วยจากปัจจัยอันตรายด้านจิตสังคม จำนวน 29 ข้อ

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามคุณภาพชีวิตในการทำงาน ผู้วิจัยใช้แบบประเมินคุณภาพชีวิตในการทำงานของกลุ่มแรงงานนอกระบบ โดยใช้กรอบแนวคิดการศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงาน ประกอบด้วย 8 ด้าน ทั้งนี้แบบสอบถามปรับปรุงจากศิริพร เสนามนตรี[15] และมาตรฐาน MS-QWL หรือ Management System of Quality of Work Life ของสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย[16] องค์ประกอบคุณภาพชีวิตในการทำงาน 8 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ด้านการได้รับค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม 2) ด้านสภาพการทำงานที่มีความปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ 3) ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในการทำงาน 4) ด้านโอกาสในการพัฒนาขีดความสามารถของตนเอง 5) ด้านการทำงานร่วมกันและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น 6) ด้านสิทธิส่วนบุคคล 7) ด้านจังหวะชีวิต 8) ด้านความเป็นประโยชน์ต่อสังคม จำนวน 37 ข้อ ลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่

เห็นด้วยกับข้อความนั้นมากที่สุด มีค่าคะแนนเท่ากับ 5

เห็นด้วยกับข้อความนั้นมาก มีค่าคะแนนเท่ากับ 4

เห็นด้วยกับข้อความนั้นปานกลาง มีค่าคะแนนเท่ากับ 3

เห็นด้วยกับข้อความนั้นน้อย มีค่าคะแนนเท่ากับ 2

เห็นด้วยกับข้อความนั้นน้อยที่สุด มีค่าคะแนนเท่ากับ 1

การแปลผล คะแนนคุณภาพชีวิตมีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1- 5 คะแนน สามารถเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ดังนี้

4.21 – 5.00 แสดงถึง การมีคุณภาพชีวิตที่ดีมากที่สุด

3.41 – 4.20 แสดงถึง การมีคุณภาพชีวิตที่ดีมาก

2.61 – 3.40 แสดงถึง การมีคุณภาพชีวิตปานกลาง

1.81 – 2.60 แสดงถึง การมีคุณภาพชีวิตระดับน้อย

1.00 – 1.80 แสดงถึง การมีคุณภาพชีวิตระดับน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าฐานนิยม (Mode) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และค่าพิสัย (Range) เพื่อบรรยายลักษณะข้อมูลทั่วไป สภาพแวดล้อมการทำงาน ความเสี่ยงทางสุขภาพ และคุณภาพชีวิตในการทำงาน

ของแรงงานสูงอายุนอกระบบ

งานวิจัยนี้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา เลขที่ใบรับรอง KHE 2021-035

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

จากผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 70.8 ช่วงอายุที่พบมากที่สุด คือช่วงอายุระหว่าง 45-54 ปี ร้อยละ 60 อายุเฉลี่ย เท่ากับ 53.6 ปี มีสถานภาพสมรสคู่อยู่ด้วยกัน ร้อยละ 68.3 จบการศึกษาสูงสุดชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 60.8 มีโรคประจำตัว ร้อยละ 41.7 โดยพบว่าเป็นโรคความดันโลหิตสูง ร้อยละ 23.3 รองลงมา คือ โรคเบาหวานร้อยละ 13.3 มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 2,500 – 5,000 บาท ร้อยละ 55 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีเงินออม ร้อยละ 70.8 และมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ร้อยละ 58.3 ด้านการทำงาน พบว่า แรงงานสูงอายุนอกระบบทำงานด้านการเกษตร มากที่สุด ร้อยละ 36.7 รองลงมา คือ รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 28.3 ด้านการค้าขาย ร้อยละ 20.8 ตามลำดับ ระยะเวลาในการทำงานโดยเฉลี่ย 12.9 ปี กลุ่มตัวอย่างได้รับค่าจ้างเป็นรายวัน ร้อยละ 51.7 รองลงมาเป็นการได้รับค่าจ้างตามชิ้นงาน ร้อยละ 27.5 มีระยะเวลาการทำงานต่อสัปดาห์อยู่ระหว่าง 1-3 วันต่อสัปดาห์ ร้อยละ 42.5 ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนชั่วโมงการทำงานต่อวันไม่เกิน 8 ชั่วโมง ร้อยละ 80 จำนวนชั่วโมงการทำงานเฉลี่ย 7.5 ชั่วโมงต่อวัน (ตาราง 1)

ตารางที่ 1 คุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (n = 120)

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	35	29.2
หญิง	85	70.8
อายุ (ปี)		
45 – 54	72	60.0
55 – 64	46	38.3
65 -74	2	1.7
ค่าเฉลี่ย = 53.6 ปี, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 5.6		

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพสมรส		
โสด	16	13.3
คู่อยู่ด้วยกัน	82	68.3
คู่ไม่ได้อยู่ด้วยกัน (เนื่องจากทำงาน)	3	2.5
หม้าย	11	9.2
หย่า/แยกทางกัน	8	6.7
การศึกษาสูงสุด		
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	73	60.8
มัธยมศึกษาหรือสูงกว่า	47	39.2
การมีโรคประจำตัว		
ไม่มีโรคประจำตัว	70	58.3
มีโรคประจำตัว	50	41.7
ความดันโลหิตสูง	28	23.3
เบาหวาน	16	13.3
ภูมิแพ้/หอบหืด	11	9.2
โรคหัวใจ	2	1.7
รายได้ (บาท/เดือน)		
≤ 2,500 - 5,000	66	55.0
5,001 – 10,000	37	30.8
>10,000	17	14.2
ค่าฐานนิยม = 3,000 บาท		
ลักษณะงานของอาชีพหลัก		
เกษตรกร	44	36.7
รับจ้างทั่วไป	34	28.3
ค้าขาย	25	20.8
อื่น ๆ	17	14.2

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
ระยะเวลาการทำงานต่อสัปดาห์		
1-3 วัน/สัปดาห์	51	42.5
4-6 วัน/สัปดาห์	37	30.8
ทุกวัน	32	26.7
จำนวนชั่วโมงการทำงานต่อวัน		
1-8 ชั่วโมง	96	80.0
>8 ชั่วโมง	24	20.0
ค่าเฉลี่ย = 7.5 ชั่วโมง, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 2.6		

2. สภาพแวดล้อมการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบ

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ว่ามีความเสี่ยงจากสภาพแวดล้อมการทำงานด้านกายภาพตลอดเวลา/บ่อยครั้ง ได้แก่ การทำงานที่สัมผัสความร้อน ร้อยละ 42.5 สภาพแวดล้อมการทำงานด้านเคมี พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการทำงานที่ต้องสัมผัสสารเคมีตลอดเวลา/บ่อยครั้ง ร้อยละ 7.5 ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานด้านการยศาสตร์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการทำงานด้วยท่าทางซ้ำ ๆ ตลอดเวลา/บ่อยครั้ง ร้อยละ 39.2 มีการก้มโค้งตัวไปด้านหน้าตลอดเวลา/บ่อยครั้ง ร้อยละ 26.7 และมีการบิดเอี้ยวตัวตลอดเวลา/บ่อยครั้ง ร้อยละ 23.3 ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานด้านชีวภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการทำงานในที่ชื้นแฉะมีน้ำขัง ร้อยละ 3.3 และการถูกสัตว์ร้ายหรือแมลงกัดต่อยในที่ทำงานนาน ๆ ครั้ง ร้อยละ 20.8 ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานด้านจิตสังคม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรายได้หรือค่าตอบแทนที่ไม่แน่นอนตลอดเวลา/บ่อยครั้ง ร้อยละ 32.5 ด้านสภาพการทำงาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการทำงานกับอุปกรณ์/เครื่องมือที่มีคมตลอดเวลา/บ่อยครั้ง ร้อยละ 25.8 รองลงมา คือ การจัดเครื่องมืออุปกรณ์ไม่เป็นระเบียบตลอดเวลา/บ่อยครั้ง ร้อยละ 8.3 (ตาราง 2)

ตารางที่ 2 สภาพแวดล้อมการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบ (n = 120)

สภาพแวดล้อมการทำงาน	การสัมผัส จำนวน(ร้อยละ)		
	ไม่เคย	นาน ๆ ครั้ง	ตลอดเวลา/ บ่อยครั้ง
ด้านกายภาพ			
การทำงานที่สัมผัสแสงสว่างที่จ้ามาก หรือแสงสว่างไม่เพียงพอ	44 (36.7)	53 (44.2)	23 (19.2)
การทำงานที่สัมผัสเสียงดังมาก	67 (55.8)	46 (38.3)	7 (5.8)
การทำงานที่สัมผัสฝุ่นละออง	35 (29.2)	65 (54.2)	20 (16.7)
การทำงานที่สัมผัสความร้อนจากการทำงาน	55 (45.8)	14 (11.7)	51 (42.5)
ด้านเคมี			
การทำงานที่ต้องสัมผัสสารเคมี	74 (61.7)	37 (30.8)	9 (7.5)
ด้านการยศาสตร์			
การก้มตัว/เอี้ยวตัว/ยื้อหยิบสิ่งของเนื่องจากสถานีทำงานไม่เหมาะสม	47 (39.2)	47 (39.2)	26 (21.7)
การทำงานด้วยท่าทางซ้ำๆ	34 (28.3)	39 (32.5)	47 (39.2)
การก้มโค้งตัวไปด้านหน้า	34 (28.3)	54 (45.0)	32 (26.7)
การบิดเอี้ยวตัว	32 (26.7)	60 (50.0)	28 (23.3)
การยกเคลื่อนย้ายของหนัก	27 (22.5)	77 (64.2)	16 (13.3)
ด้านชีวภาพ			
การทำงานในที่ชื้นแฉะมีน้ำขัง	68 (56.7)	48 (40.0)	4 (3.3)
การถูกสัตว์ร้ายหรือแมลงกัดต่อยในที่ทำงาน	95 (79.2)	25 (20.8)	0 (0.0)
ด้านจิตสังคม			
ความเร่งรีบของงาน	38 (31.7)	69 (57.5)	13 (10.8)
ภาระงานที่หนัก	43 (35.8)	67 (55.8)	10 (8.3)
รายได้ หรือค่าตอบแทนที่ไม่แน่นอน	34 (28.3)	47 (39.2)	39 (32.5)

สภาพแวดล้อมการทำงาน	การสัมผัส จำนวน(ร้อยละ)		
	ไม่เคย	นาน ๆ ครั้ง	ตลอดเวลา/บ่อยครั้ง
มีปัญหาขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงาน	98 (81.7)	22 (18.3)	0 (0.0)
มีปัญหาขัดแย้งกับนายจ้าง	108 (90.0)	12 (10.0)	0 (0.0)
ด้านสภาพการทำงาน			
การทำงานกับอุปกรณ์/เครื่องมือที่มีคม	36 (30.0)	53 (44.2)	31 (25.8)
มีสิ่งของกีดขวางทางเดิน	61 (50.8)	52 (43.3)	7 (5.8)
การจัดเครื่องมืออุปกรณ์ไม่เป็นระเบียบ	62 (51.7)	48 (40.0)	10 (8.3)

3. ความเสี่ยงทางสุขภาพ/การเจ็บป่วยจากการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบ

ความเสี่ยงทางสุขภาพ/การเจ็บป่วยจากการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการประสบอุบัติเหตุจากการทำงาน ร้อยละ 48.3 โดยแบ่งเป็นอุบัติเหตุเล็กน้อยไม่ต้องหยุดงานจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 33.3 รองลงมาเป็นอุบัติเหตุถึงขั้นต้องหยุดงาน ร้อยละ 14.2 และมีอุบัติเหตุรุนแรงถึงพิการ ร้อยละ 0.8 กลุ่มตัวอย่างมีอาการได้ยินเสียงพูดคุยไม่ชัดเจน พบร้อยละ 16.7 หูอื้อ พบร้อยละ 19.2 วิงเวียนศีรษะ ร้อยละ 25.8 มีอาการมองเห็นไม่ชัด ตาพร่ามัว ร้อยละ 33.3 ระคายเคือง แสบตา ร้อยละ 28.3 แสบจมูก ร้อยละ 15.0 มีอาการเหนื่อย อ่อนเพลีย เสียเหงื่อ ร้อยละ 34.2 ผื่นคันตามผิวหนัง ร้อยละ 15.8 เวียนศีรษะ คลื่นไส้อาเจียน ร้อยละ 13.3 กลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่ง มีอาการปวดหลังส่วนล่าง/เอว ร้อยละ 43.3 มีอาการปวดเข่า ร้อยละ 42.5 มีอาการปวดต้นคอและปวดไหล่ ร้อยละ 41.7 ปวดหลังส่วนบน ร้อยละ 27.5 ปวดข้อมือ/ มือ ร้อยละ 25.8 ปวดสะโพก/ต้นขา ร้อยละ 20.0 และปวดข้อเท้า/เท้า ร้อยละ 15.0 กลุ่มตัวอย่างถูกสัตว์มีพิษกัดต่อย ร้อยละ 13.3 มีความเครียดจากรายได้หรือค่าตอบแทนที่ไม่แน่นอน ร้อยละ 33.3 มีความเครียดจากภาระงานที่หนัก ร้อยละ 26.7 และความเครียดจากงานที่เร่งรีบ ร้อยละ 25.8

4. คุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบ

ระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานสูงอายุนอกระบบโดยรวมและรายด้าน พบว่า คะแนนเฉลี่ยรวมของคุณภาพชีวิต เท่ากับ 3.3 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.7) กลุ่มตัวอย่างเกินครึ่งมีคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 54.2 ระดับมาก ร้อยละ 30.8 จนถึงระดับมากที่สุด ร้อยละ 5.8 (ตาราง 3) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการได้รับค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม กลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่งมีคุณภาพชีวิตอยู่ระดับปานกลาง ร้อยละ 46.7 รองลงมาคือ ระดับน้อย ร้อยละ 22.5 ด้านสภาพการทำงานที่มีความปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ กลุ่มตัวอย่างมีคุณภาพชีวิตระดับปานกลาง ร้อยละ 38.3 รองลงมา คือ ระดับมาก ร้อยละ 21.7 ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในการทำงาน กลุ่มตัวอย่างเกินครึ่งมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 52.5 รองลงมาคือระดับมาก ร้อยละ 20.8 ด้านโอกาสในการพัฒนาขีดความสามารถ

ของตนเอง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคุณภาพชีวิตอยู่ระดับปานกลาง ร้อยละ 43.3 รองลงมาอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 32.5 ด้านการทำงานร่วมกันและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 36.7 รองลงมาเป็นระดับปานกลาง ร้อยละ 34.2 ด้านสิทธิส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 40.0 รองลงมาเป็นระดับมาก ร้อยละ 38.3 ด้านจังหวะชีวิต พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 48.3 รองลงมาคือระดับมาก ร้อยละ 31.7 ด้านความเป็นประโยชน์ต่อสังคม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคุณภาพชีวิตอยู่ระดับมาก ร้อยละ 38.3 รองลงมาเป็นระดับปานกลาง ร้อยละ 37.5

ตารางที่ 3 คุณภาพชีวิตในการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบ (n = 120)

คุณภาพชีวิตโดยรวม	จำนวน	ร้อยละ
มากที่สุด	7	5.8
มาก	37	30.8
ปานกลาง	65	54.2
น้อย	9	7.5
น้อยที่สุด	2	1.7
ค่าเฉลี่ย = 3.3, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.7		

สรุปและอภิปรายผล

แรงงานสูงอายุนอกระบบในการศึกษาครั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้ไม่แน่นอนหรือรายได้น้อย รวมทั้งมีปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงาน ส่วนใหญ่มีความเสี่ยงทางด้านสุขภาพภายใต้สภาพการทำงานและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่ปลอดภัย ซึ่งนำไปสู่การเจ็บป่วย การบาดเจ็บ หรือโรคจากการทำงาน ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานได้ ซึ่งผลการศึกษาพบว่าแรงงานส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม มีโรคประจำตัวที่พบมากที่สุด คือโรคความดันโลหิตสูง ร้อยละ 23.3 สอดคล้องกับหลายงานงานวิจัยที่ผ่านมาในจังหวัดปัตตานี ลำพูน สุโขทัย และชลบุรี[10-11, 13, 17] ที่พบว่าแรงงานนอกระบบมีโรคความดันโลหิตสูงเป็นโรคประจำตัวที่พบมากที่สุด โดยงานที่ทำสามารถก่อให้เกิดความเครียด เช่น งานหนัก ก็จะทำให้มีความดันโลหิตสูง จึงควรมีความระมัดระวัง โดยเฉพาะในคนที่อายุมากกว่า 45 ปี ควรมีการวัดความดันโลหิตเป็นระยะ รักษาสุขภาพ หลีกเลี่ยงความเครียด หลีกเลี่ยงสิ่งเสพติด เช่น เหล้าหรือบุหรี่ เป็นต้น[18] ดังนั้นการดูแลความปลอดภัยในการทำงาน จึงจำเป็นต้องพิจารณาในมิติของพฤติกรรมทางสุขภาพของแรงงาน การปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อโรคประจำตัว ซึ่งอาจเป็นปัญหาต่อการทำงานได้ จากผลการศึกษาสภาพแวดล้อมการทำงาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเสี่ยงที่พบมากที่สุดจากการทำงาน ได้แก่ การทำงานที่สัมผัสความร้อน ซึ่งสอดคล้องกับบริบทการทำงานของแรงงาน ภาคการเกษตรที่ต้องมีการทำงานกลางแจ้งในบรรยากาศที่ร้อนอบอ้าว และจากผลการศึกษาดังกล่าว

ใกล้เคียงกับหลายการศึกษาในกลุ่มแรงงานนอกระบบที่พบว่า แรงงานส่วนใหญ่ต้องทำงานในที่โล่งที่มีสภาพอากาศร้อนอบอ้าว[11, 17, 19-21] รวมถึงการศึกษาที่ผ่านมาในกลุ่มแรงงานสูงอายุ 45 ปีขึ้นไป ที่พบสภาพปัญหาเกี่ยวกับการสัมผัสความร้อนในการทำงานเช่นเดียวกัน[22] ส่วนอีกประเด็นปัญหาด้านการยศาสตร์ที่ถือเป็นสิ่งคุกคามสุขภาพที่สำคัญในการทำงาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการทำงานด้วยท่าทางซ้ำ ๆ มีการก้มโค้งตัวไปด้านหน้า และมีการบิดเอี้ยวลำตัว ซึ่งประเด็นปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาในกลุ่มแรงงานนอกระบบ เช่น เกษตรกรปลูกหอมแดงและข้าวโพด ที่พบปัญหาด้านการยศาสตร์ในด้านท่าทางการทำงานที่ไม่เหมาะสมดังกล่าวเช่นเดียวกัน[20, 23] รวมถึงการศึกษาแรงงานนอกระบบในจังหวัดสุโขทัย[11] ที่พบแรงงานส่วนใหญ่มีการยกของหนักหรือทำงานในท่าทางที่ทำให้เกิดอาการปวดเมื่อยตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย และจากการศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาในกลุ่มแรงงานสูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ด้านปัญหาสภาพแวดล้อมการทำงาน ที่พบว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานส่วนใหญ่ประสบปัญหาในเรื่องอิริยาบถในการทำงาน คือ ไม่ค่อยได้เปลี่ยนลักษณะท่าทาง/อิริยาบถในการทำงาน[24] ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานด้านจิตสังคม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีรายได้หรือค่าตอบแทนที่ไม่แน่นอน ร้อยละ 32.8 ซึ่งเมื่อพิจารณาข้อมูลรายได้ของแรงงานในการศึกษานี้พบว่าอยู่ในช่วงประมาณ 2,500 – 5,000 บาทต่อเดือน ซึ่งถือเป็นรายได้ที่ไม่สูงมากนัก และยังพบว่าแรงงานส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ร้อยละ 58.3 จากผลการศึกษาดังกล่าวคล้ายคลึงกับการศึกษาในกลุ่มแรงงานนอกระบบภาคการเกษตรที่พบปัญหาความวิตกกังวลเกี่ยวกับรายได้หรือค่าตอบแทนที่ไม่แน่นอนเช่นเดียวกัน[19] นอกจากนี้ยังพบว่า แรงงานสูงอายุนอกระบบมีความเสี่ยงจากสารเคมีในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาสภาพการทำงานนอกระบบกับปัญหาสุขภาพที่พบอันตรายจากสารพิษ/สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพที่น่าเป็นห่วง เช่น กลุ่มทำแหอวน กลุ่มทอผ้า ในบางรายได้รับการยืนยันจากแพทย์ว่าปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการทำงาน[25] ทั้งนี้อาจเนื่องจากการทำงานนอกระบบนั้นไม่ได้รับการดูแลควบคุมและกำกับปริมาณสารพิษต่าง ๆ ที่แรงงานและครอบครัวจะได้รับอย่างจริงจัง แรงงานจึงทำงานไปโดยไม่ได้คำนึงถึงการมีอันตรายหรือภาวะความปลอดภัยในด้านนี้ที่อยู่ในระดับต่ำ และพบว่าแรงงานสูงอายุนอกระบบมีความเสี่ยงจากปัจจัยทางชีวภาพร่วมด้วย โดยลักษณะงานเกษตรกรรม พบกับความเสี่ยงในด้านนี้อย่างมาก เช่น การติดเชื้อราที่เล็บ มือเปื่อย เป็นต้น[26]

แรงงานนอกระบบมีชั่วโมงการทำงานที่ยาวนานและไม่แน่นอน มักได้รายได้ตามจำนวนชิ้นงานที่ผลิตได้ บางครั้งอาจต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำ ทำให้ต้องทำงานหนักขึ้นเพื่อเพิ่มผลผลิต และในช่วงเร่งด่วนอาจต้องทำถึง 13 – 15 ชั่วโมงต่อวัน ขณะเดียวกันในสภาพการทำงานจริง พบว่า จำนวนชั่วโมงการทำงานเฉลี่ย 7.48 ชั่วโมง จากการทำงานที่ไม่มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนทำให้ระยะเวลาในการทำงานยาวนานเกินไป ทำให้ต้องนั่งอยู่ในอิริยาบถเดียวเป็นเวลานาน หรือท่าทางที่ผิดไปจากการเคลื่อนไหวในมุมปกติ ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับระบบกล้ามเนื้อ กระดูกและข้อ โรคระบบทางเดินอาหารจากการรับประทานอาหารไม่ตรงเวลา โรคระบบทางเดินปัสสาวะ สภาวะร่างกายโดยรวม อารมณ์ตลอดไปจนถึงความสัมพันธ์และความอบอุ่นของครอบครัว[27] โดยเฉพาะในการศึกษานี้พบความเสี่ยงจากงานที่อาจมีผลต่อโรคระบบกล้ามเนื้อและข้อเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษากลุ่มแรงงานนอกระบบในอินโดนีเซียของ Nuraini[28] ที่พบสภาพปัญหาเกี่ยวกับระบบกล้ามเนื้อในการทำงาน รวมถึงการศึกษาของ Hanklang[22] ที่พบปัญหาเกี่ยวกับระบบกล้ามเนื้อในการทำงานของกลุ่มแรงงาน

สูงอายุ 45 ปีขึ้นไปเช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมการทำงาน มีผลต่อภาวะสุขภาพของแรงงานสูงอายุนอกระบบ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรตระหนักถึงความสำคัญของการเฝ้าระวังสิ่งคุกคามสุขภาพ ที่ส่งผลต่อสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยในการทำงานของแรงงานสูงอายุนอกระบบ

ประเด็นคุณภาพชีวิตของแรงงานสูงอายุนอกระบบโดยรวมและรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกินครึ่งมีคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 54.2 สอดคล้องกับผลการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตแรงงานนอกระบบ มีดังนี้ คุณภาพชีวิตของผู้ประกอบการค้าแผงลอยในกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้ประกอบการค้าแผงลอยส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 78.9[29] และเช่นเดียวกับผลการศึกษาคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบในจังหวัดลำพูน พบว่า ร้อยละ 68.4 มีคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง[13] ตลอดจนการศึกษาคุณภาพชีวิตในแรงงานสูงอายุจังหวัดชลบุรี ที่พบว่า มีคุณภาพชีวิตโดยรวมในระดับปานกลาง ร้อยละ 84.0[17] เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการได้รับค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม ด้านสภาพการทำงานที่มีความปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงในการทำงาน ด้านโอกาสในการพัฒนาขีดความสามารถของตนเอง ด้านสิทธิส่วนบุคคล และด้านจังหวะชีวิต มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการทำงานร่วมกันและความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และด้านความเป็นประโยชน์ต่อสังคม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตอยู่ระดับมาก คล้ายคลึงกับการศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนคร จังหวัดพิษณุโลก (ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพแรงงานนอกระบบ) พบว่า คุณภาพชีวิตโดยรวม ด้านร่างกาย จิตใจ และสัมพันธภาพทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดี[30]

จะเห็นได้ว่า คุณภาพชีวิตแรงงานสูงอายุนอกระบบทั้งภาพรวมและรายด้านจะดีได้ ต้องมีพื้นฐานสำคัญมาจากการมีสภาพการทำงานและสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดีในทุกด้าน ตลอดจนการมีความสัมพันธ์และบรรยากาศในการทำงานที่ดี มีการจัดสรรเวลาในการทำงานและการใช้เวลากับครอบครัวให้เหมาะสม ประกอบกับการมีความพร้อมทางเศรษฐกิจคือรายได้ที่เพียงพอเหมาะสม คุณภาพชีวิตโดยรวมก็จะดีขึ้น ผลการศึกษานี้ยังช่วยให้บุคลากรสาธารณสุขมีแนวทางในการประเมินปัญหาความเสี่ยง ภาวะสุขภาพและคุณภาพชีวิตของแรงงานสูงอายุนอกระบบได้มากขึ้น เนื่องจากอนาคตจะมีแรงงานสูงอายุเป็นกำลังหลักของสังคม บุคลากรด้านสุขภาพจึงมีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริมสุขภาพของแรงงาน ค้นหาปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพ ร่วมจัดการกับปัญหาสุขภาพแรงงานภายใต้บริบทและทรัพยากรของชุมชน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งนี้

ควรส่งเสริมความปลอดภัยในการทำงานแก่กลุ่มแรงงานสูงอายุนอกระบบ โดยบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน รวมทั้งจัดทำฐานข้อมูลเครือข่ายแรงงานสูงอายุนอกระบบระดับพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการประเมินสิ่งแวดล้อมในการทำงาน ภาวะสุขภาพของแรงงานสูงอายุนอกระบบ โดยทีมสหสาขาวิชาชีพเพื่อให้การจัดบริการด้านสุขภาพให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของแรงงานสูงอายุนอกระบบ

2. ควรทำการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อประเมินความเสี่ยงการรับสัมผัสสิ่งแวดล้อมการทำงาน และประเมินทางการยศาสตร์โดยเฉพาะ เนื่องจากมีความเสี่ยงต่อการป่วยด้วยโรคระบบกล้ามเนื้อและ

ข้อจำนวนมาก เพื่อให้การกำหนดแนวทางแก้ไขดูแลอย่างเป็นระบบ นับตั้งแต่การออกแบบสถานีทำงาน เครื่องมือที่ใช้ วิธีการทำงาน และท่าทางการทำงาน ได้ดีขึ้น เพื่อการมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณกลุ่มตัวอย่างอาสาสมัครที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลอย่างดียิ่ง โดยงานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

เอกสารอ้างอิง

1. กลุ่มสถิติแรงงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ. การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2563 [อินเทอร์เน็ต]. 2563 [เข้าถึงเมื่อ 2565 มกราคม 26]. เข้าถึงได้จาก: http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/ด้านสังคม/สาขาแรงงาน / Informal_work_force /2563/fullreport_63.pdf.
2. อรวรรณ เกษร. แรงงานนอกระบบกับสิทธิประโยชน์ตามกฎหมายประกันสังคม [อินเทอร์เน็ต]. 2564 [เข้าถึงเมื่อ 2565 มีนาคม 2]. เข้าถึงได้จาก: https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=2612.
3. กลุ่มสถิติแรงงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ. การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2564 [อินเทอร์เน็ต]. 2565 [เข้าถึงเมื่อ 2565 ตุลาคม 4]. เข้าถึงได้จาก: http://www.nso.go.th/sites/DocLib13/ด้านสังคม/สาขาแรงงาน / Informal_work_force /2564/fullreport_64.pdf.
4. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สังคมผู้สูงอายุ: นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ [อินเทอร์เน็ต]. 2554 [เข้าถึงเมื่อ 2564 มิถุนายน 20]. เข้าถึงได้จาก: http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-01.html.
5. Canadian Centre for Occupational Health and Safety. Aging Workers [Internet]. 2015 [cited 2021 June 15]. Available from: https://www.ccohs.ca/oshanswers/psychosocial/aging_workers.htm l.
6. World Health Organization (WHO). Aging and work capacity: Report of a WHO study group [Internet]. 1993 [cited 2021 September 3]. Available from: https://apps.who.int/iris/handle/10665/36979.
7. วิวัฒน์ เอกบูรณะวัฒน์. แรงงานสูงอายุ (Elderly Worker) [อินเตอร์เน็ต]. 2564 [เข้าถึงเมื่อ 2564 กุมภาพันธ์ 10]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thaioccmed.org.
8. จรัญญา วงษ์พรหม, ธนะจักร เย็นบำรุง, คีรีบูน จงวุฒิเวทย์, สนธยา มณีรัตน์. รายงานฉบับสมบูรณ์ กลไกการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ [อินเตอร์เน็ต]. 2558 [เข้าถึงเมื่อ 2562 กุมภาพันธ์ 15]. เข้าถึงได้จาก: https://thaitgri.org/?p=36982.
9. ประภา ชูชื่น, บรรณาธิการ. ความเสี่ยงด้านสุขภาพในการทำงานของแรงงานนอกระบบในกรุงเทพมหานคร. การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 15; 2557 มีนาคม 28; มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย; 2557.
10. อุสมาน แวหะยี และพัทธนันท์ คงทอง. ความเสี่ยงต่อสุขภาพในการทำงานของแรงงานนอกระบบในชุมชนมุสลิม: กรณีศึกษาเทศบาล ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี. วารสารมหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ. 2554;3(5): 59-68.
11. อัมรินทร์ คงทวีเลิศ, ดุสิต สุจิรารัตน์. ความเสี่ยงด้านสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงานของแรงงานนอกระบบ. พุทธชินราชวารสาร. 2558;32(3):162-170.
12. ปัจฉิมา บัวยอม, หทัยทิพย์ จุทอง, สุวิช ธรรมปาโล, ลิเลียน วิวัฒน์, วันเพ็ญ แก้วปาน. การประเมินสุขภาพ พฤติกรรมสุขภาพของแรงงานสูงอายุในภาคใต้. วารสารควบคุมโรค. 2553;36(3): 81-89.
13. ธวัชชัย กันทะวันนนา. คุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ ตำบลริมปิง อำเภอเมืองลำพูน. [วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต]. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; 2550.
14. Krejcie, R.V., & Morgan, D.W. Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement. 1970;30:607-610.
15. ศิริพร เสนามนตรี. คุณภาพชีวิตการทำงานของผู้ปฏิบัติงานของสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน) [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต]. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม; 2556.
16. สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. อนุกรมระบบการบริหารจัดการด้านคุณภาพชีวิตการทำงาน: Management System of Quality of Work Life Series (MSQWL) [อินเตอร์เน็ต]. 2552 [เข้าถึงเมื่อ 2565 กุมภาพันธ์ 21]. เข้าถึงได้จาก: https://www.siamhrm.com/?name=news&file=readnews&max=3185.
17. ฉันทนา จันทวงศ์, นันทพร ภัทรพุทธ, วรรณภา ลือกิตินันท์, กัญจนวลัย นนทแก้ว แฟร์รี่. อาชีวอนามัยและความปลอดภัยในการประกอบอาชีพ คุณภาพชีวิต และข้อเสนอแนะในการจัดบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิแก่แรงงานสูงอายุนอกระบบ: กรณีศึกษาในชายทะเลฝั่งตะวันออกของประเทศไทย. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีกรุงเทพ. 2559;32(1):1-14.
18. สมาคมโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย. โรคเรื้อรังกับคนทำงาน [อินเตอร์เน็ต]. 2564 [เข้าถึงเมื่อ 2566 มกราคม 24]. เข้าถึงได้จาก: https://www.aoed.org/articles/2020/october/ncd/.
19. วีระพร ศุทธากรณ์, ธานี แก้วธรรมานุกูล, กัลยาณี ตันตรานนท์. สิ่งคุกคามสุขภาพจากการทำงานในกลุ่มผู้ปลูกลำไย. พยาบาลสาร. 2561;45(2):135-147.
20. ชวพรพรรณ จันทร์ประสิทธิ์, วรันธรณ์ จงรุ่งโรจน์สกุล, ธานี แก้วธรรมานุกูล, อนนท์ วิสุทธิ์ธนานนท์, วิไลพรรณ ใจวิไล. สถานการณ์ด้านอาชีวอนามัยและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มเกษตรกรปลูกข้าวโพด. พยาบาลสาร. 2562;46(1):5-17.
21. Tiguman, G.M.B., Roa, M.C., Silva, M.T., & Galvao, T.F. Occupational exposures and health-related quality of life in the Manaus Metropolitan Region, Amazonas State, Brazil: a cross-sectional study. CSP reports in Public Health. 2020;36(12):1-9.
22. Hanklang, S., Ratanasiripong, P., Naksranoi, S., Sathiranant, S., & Patanasri, K. Quality of life and mental health among Thai older workers in community enterprises. Journal of Health Research 2018;32(3):237-250.

23. จิว เชาว์ถาวร, ชวพรพรรณ จันทร์ประสิทธิ, วรันธรณ์ จงรุ่งโรจน์สกุล. ภาวะสุขภาพตามความเสี่ยงจากการทำงานของเกษตรกรปลูกหอมแดง. พยาบาลสาร. 2557;41(2):35-47.
24. สำนักงานสถิติแห่งชาติ. การทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทย [อินเตอร์เน็ต]. 2562 [เข้าถึงเมื่อ 2563 สิงหาคม 16]. เข้าถึงได้จาก: http://www.nso.go.th/sites/2014/Documents/info/info60/2562_ Old man-Working.pdf.
25. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. สภาพการทำงานนอกระบบกับปัญหาสุขภาพ: กรณีศึกษาการทำงานอุตสาหกรรมอยู่กับบ้าน [อินเตอร์เน็ต]. 2544 [เข้าถึงเมื่อ 2565 กรกฎาคม 11]. เข้าถึงได้จาก: https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/1796?locale-attribute=th.
26. ชวพรพรรณ จันทร์ประสิทธิ์, ธานี แก้วธรรมานุกูล. ปัจจัยคุกคามสุขภาพการเจ็บป่วย และบาดเจ็บที่เกี่ยวเนื่องกับการทำงาน พฤติกรรมการทำงานของแรงงานนอกระบบ: กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรปลูกข้าวโพดอ่อน. วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. 2553;5(2):40-50.
27. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. ประมวลองค์ความรู้เกี่ยวกับแรงงานนอกระบบ [อินเตอร์เน็ต]. 2543 [เข้าถึงเมื่อ 2565 กรกฎาคม 2]. เข้าถึงได้จาก: https://kb.hsri.or.th/dspace/handle/11228/2083?locale-attribute=th.
28. Nuraini, S., Mutiara, E., Santoso, H., & Hasan, W. Analysis of Determinants of Musculoskeletal Disorders and Life Quality of Informal Workers. Advances in Health Sciences Research. 2019;24(2):90-95.
29. สุภัทรา ฝอฝน, พิมพ์สุรางค์ เตชะบุญเสริมศักดิ์, ศุภชัย ปิติกุลตัง, พิทยา จารุพูนผล, วิริณธิ์ กิตติพิชัย. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของผู้ประกอบการค้าแผงลอยในกรุงเทพมหานคร. วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา. 2557; 12(2):69-83.
30. แพรวพราว สุวรรณกิจ, ภานุวัตร หลวงหล้า, ศิริลักษณ์ ร่มเย็น, วรางคณา เมธาภัทร. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนคร. พุทธชินราชวารสาร. 2556;30(2):171-180.